

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 2

2026

“KELAJAK O‘QITUVCHISI” MODEL: MAZMUNI, TUZILMASI VA KONSEPTUAL TAMOYILLARI

Qambarov Sohob

Namangan davlat universiteti, dotsent

Annotatsiya.

Mazkur maqolada “Kelajak o‘qituvchisi” modelining nazariy asoslari, mazmuniy tarkibi va konseptual tamoyillari pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy ta’lim paradigmalari, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim hamda raqamli pedagogika tamoyillari asosida modelning tuzilmasi ishlab chiqiladi. Modelning asosiy komponentlari sifatida kasbiy-pedagogik kompetensiyalar, refleksiv tafakkur, kommunikativ madaniyat, innovatsion faoliyatga tayyorgarlik va raqamli savodxonlik belgilab olinadi. Maqolada “Kelajak o‘qituvchisi” modeli ta’lim sifatini oshirish, pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish hamda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy identifikatsiyasini shakllantirishning samarali vositasi sifatida asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari modelni oliy pedagogik ta’lim jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Kelajak o‘qituvchisi, pedagogik model, kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy kompetensiya, refleksiya, raqamli pedagogika, innovatsion faoliyat, ta’lim modernizatsiyasi.

МОДЕЛЬ «УЧИТЕЛЬ БУДУЩЕГО»: СОДЕРЖАНИЕ, СТРУКТУРА И КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ

Камбаров Сохиб

доцент Наманганского государственного университета.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические основы, содержание и концептуальные принципы модели «Учитель будущего». Исследование опирается на современные образовательные парадигмы, компетентностный подход, личностно-ориентированное обучение и принципы цифровой педагогики. В структуре модели выделены ключевые компоненты: профессионально-педагогические компетенции, рефлексивное мышление, коммуникативная культура, готовность к инновационной деятельности и цифровая грамотность. Обосновывается, что модель «Учитель будущего» выступает эффективным инструментом модернизации педагогического образования и формирования профессиональной идентичности будущих педагогов. Результаты исследования могут быть использованы при разработке образовательных программ в системе высшего педагогического образования.

Ключевые слова: учитель будущего, педагогическая модель, компетентностный подход, профессиональная компетенция, рефлексия, цифровая педагогика, инновационная деятельность, модернизация образования.

THE “TEACHER OF THE FUTURE” MODEL: CONTENT, STRUCTURE AND CONCEPTUAL PRINCIPLES

Qambarov Sohob

Associate Professor of Namangan State University.

Abstract

This article examines the theoretical foundations, content, and conceptual principles of the “Teacher of the Future” model. The study is based on contemporary educational paradigms, the competency-based approach, learner-centered education, and digital pedagogy principles. The structure of the model includes key components such as professional pedagogical competencies, reflective thinking, communicative culture, readiness for innovative activity, and digital literacy. The article argues that the “Teacher of the Future” model serves as an effective framework for modernizing teacher education and strengthening professional identity formation among prospective educators. The research findings contribute to the development of updated training mechanisms in higher pedagogical education institutions.

Keywords: Teacher of the Future, pedagogical model, competency-based approach, professional competence, reflection, digital pedagogy, innovative activity, education modernization.

XXI asr ta’lim tizimi globallashuv, raqamli transformatsiya va ijtimoiy-iqtisodiy modernizatsiya jarayonlari bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Zamonaviy jamiyatda o‘qituvchi shaxsiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgarib, u nafaqat bilim beruvchi, balki innovator, fasilitator, mentor va ta’lim jarayonining dizayneri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu sababli pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini yangicha yondashuv asosida tashkil etish, xususan, “Kelajak o‘qituvchisi” modelini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb ilmiy muammo sifatida maydonga chiqmoqda.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, refleksiv pedagogika hamda raqamli didaktika konsepsiyalari ustuvor yo‘nalish sifatida e’tirof etiladi. Bu yondashuvlar o‘qituvchini tayyorlash jarayonida faqat nazariy bilimlarni emas, balki kasbiy kompetensiyalarni, tanqidiy va kreativ tafakkurni, kommunikativ madaniyatni ham shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi. “Kelajak o‘qituvchisi” modeli aynan shu integrativ yondashuvga asoslanib, pedagogning kasbiy va shaxsiy rivojlanishini tizimli ravishda ta’minlashga qaratilgan.

Ilmiy adabiyotlarda pedagogik model tushunchasi ma’lum maqsadga yo‘naltirilgan, o‘zaro bog‘liq komponentlardan iborat tizim sifatida talqin qilinadi. Bunday model ta’lim jarayonining mazmuni, metodlari, shakllari va natijalarini yagona konseptual asosda birlashtiradi. “Kelajak o‘qituvchisi” modeli esa bo‘lajak pedagogning kasbiy identifikatsiyasi, refleksiv tafakkuri, innovatsion faoliyatga tayyorgarligi va raqamli kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishni nazarda tutadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi pedagogik ta’limni modernizatsiya qilish zarurati, o‘qituvchilarning raqamli va metodik kompetensiyalarini kuchaytirish ehtiyoji hamda xalqaro ta’lim standartlariga moslashuv jarayonlari bilan belgilanadi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, mavjud tayyorlov tizimlarida nazariya va amaliyot o‘rtasidagi uzilishlar, refleksiya mexanizmlarining yetarli darajada shakllanmaganligi hamda innovatsion faoliyatga tayyorgarlikning sustligi kuzatilmoqda. Bu esa “Kelajak o‘qituvchisi” modelini ilmiy asoslash va uning tuzilmasini aniqlash zaruratini yuzaga keltiradi.

Tadqiqotning maqsadi – “Kelajak o‘qituvchisi” modelining mazmuni, tuzilmasi va konseptual tamoyillarini ilmiy asoslash hamda uning pedagogik ta’lim jarayonidagi o‘rnini aniqlashdan iborat. Mazkur maqsad doirasida modelning tarkibiy komponentlari, funksional mexanizmlari va metodologik asoslari tahlil qilinadi.

Shunday qilib, maqola “Kelajak o‘qituvchisi” modelini zamonaviy pedagogik ta’limni modernizatsiya qilishning muhim vositasi sifatida asoslab berishga qaratilgan bo‘lib, u pedagog kadrlar tayyorlash jarayonini takomillashtirish uchun ilmiy-nazariy poydevor yaratadi.

“Kelajak o‘qituvchisi” modeli masalasi zamonaviy pedagogika fanining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik model yaratish nazariyasi, kasbiy identifikatsiya, refleksiv pedagogika va raqamli ta‘lim konsepsiyalari bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanmoqda. Mavzuga oid ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchi shaxsini tayyorlash muammosi tarixan turli paradigmalarda o‘rganilgan bo‘lsa-da, zamonaviy sharoitda u yangicha mazmun kasb etmoqda.

Avvalo, pedagogik model tushunchasi umumdidaktik va metodologik tadqiqotlarda tizimli tuzilma sifatida talqin qilinadi. Ilmiy manbalarda model maqsad, mazmun, metod, shakl va natija komponentlarining o‘zaro bog‘langan tizimi sifatida izohlanadi. Bunday yondashuv o‘qituvchini tayyorlash jarayonini strukturaviy va funksional jihatdan loyihalash imkonini beradi. Tadqiqotchilar pedagogik modelni ta‘lim jarayonini modernizatsiya qilish vositasi sifatida ko‘rib, unda kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmlariga alohida e‘tibor qaratganlar.

Kompetensiyaviy yondashuv bo‘yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar o‘qituvchini tayyorlashda bilim, ko‘nikma va malakalarning integratsiyalashgan tizimini shakllantirish zarurligini asoslaydi. Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda kasbiy-pedagogik kompetensiya tarkibiga metodik, kommunikativ, refleksiv, innovatsion va raqamli kompetensiyalar kiritiladi. Ayrim tadqiqotchilar o‘qituvchining kasbiy muvaffaqiyatini aynan refleksiv tafakkur va o‘zini rivojlantirish qobiliyati bilan bog‘laydi. Bu esa “Kelajak o‘qituvchisi” modelida refleksiv komponentning markaziy o‘rin egallashini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim nazariyasi bo‘yicha tadqiqotlarda pedagogning fasilitatorlik roli, hamkorlikka asoslangan o‘qitish hamda o‘quvchi shaxsini rivojlantirishga yo‘naltirilgan yondashuvlar alohida ta‘kidlanadi. Bu nazariy qarashlar o‘qituvchining professional identifikatsiyasini shakllantirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Raqamli pedagogika va ta‘limni raqamlashtirish masalalari bo‘yicha olib borilgan izlanishlar esa zamonaviy o‘qituvchining ICT-kompetensiyasi, media savodxonligi va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalari ustuvor ahamiyat kasb etishini ko‘rsatadi. Tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, raqamli kompetensiyalarsiz pedagogning kasbiy faoliyati to‘liq samarali bo‘lishi qiyin. Shu bois “Kelajak o‘qituvchisi” modeli tarkibida raqamli pedagogika muhim komponent sifatida ajratiladi.

Mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagogik kadrlarni tayyorlashning zamonaviy modellari mavjud bo‘lsa-da, ularning ko‘pchiligi muayyan yo‘nalish yoki kompetensiyaga ixtisoslashgan. Kompleks va integrativ model yaratish, ya‘ni kasbiy, shaxsiy va raqamli rivojlanish komponentlarini yagona tizimga birlashtirish masalasi hali ham dolzarb hisoblanadi.

Shunday qilib, mavjud ilmiy manbalar “Kelajak o‘qituvchisi” modelini yaratish uchun zarur nazariy asoslarni taqdim etsa-da, uning mazmuni, tuzilmasi va konseptual tamoyillarini yagona tizim doirasida umumlashtirish va ilmiy jihatdan asoslash zarurati saqlanib qolmoqda. Mazkur maqola aynan shu ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Mazkur tadqiqotda metodologik asos sifatida pedagogik eksperiment (tajriba-sinov) metodi tanlandi. Ushbu metod “Kelajak o‘qituvchisi” modelining samaradorligini amaliy sharoitda tekshirish va uning bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirishga ta‘sirini aniqlash imkonini beradi. Pedagogik eksperiment ta‘lim jarayoniga maxsus ishlab chiqilgan modelni joriy etish va uning natijalarini ilmiy-statistik jihatdan tahlil qilishga qaratilgan.

Tadqiqot obyekti sifatida Namangan davlat universiteti Jismoniy tarbiya yo‘nalishida tahsil olayotgan 35 nafar talaba jalb etildi. Ishtirokchilar tasodifiy tanlash usuli asosida ikki

guruhga ajratildi: tajriba guruhi (18 nafar talaba) va nazorat guruhi (17 nafar talaba). Nazorat guruhida ta'lim an'anaviy dastur asosida olib borilgan bo'lsa, tajriba guruhida "Kelajak o'qituvchisi" modeli asosida ishlab chiqilgan takomillashtirilgan mexanizm qo'llanildi.

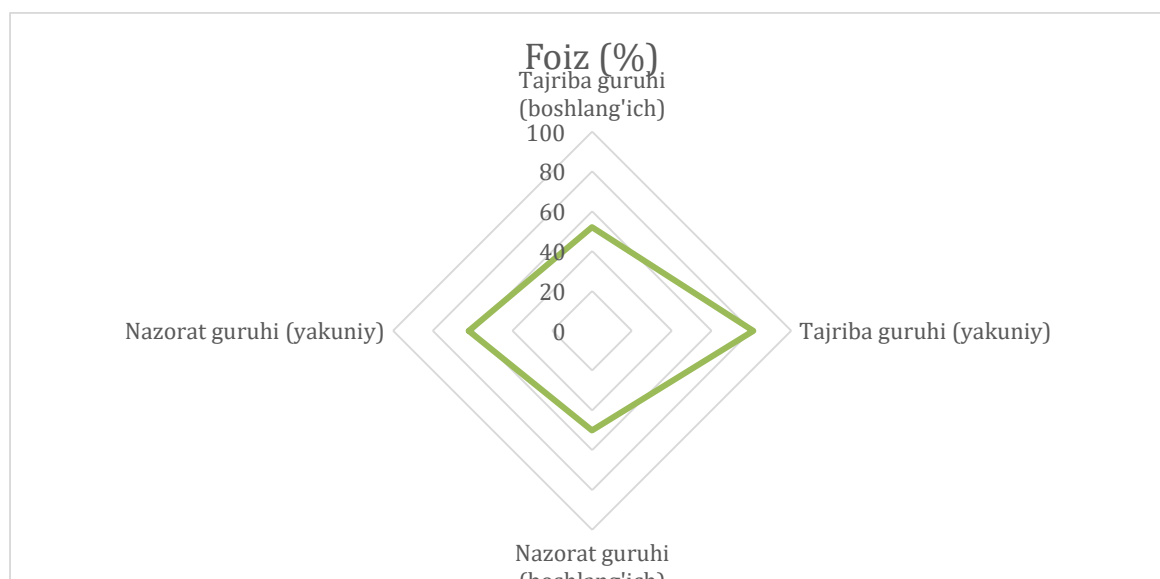
Eksperiment uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqich – diagnostik bosqich bo'lib, unda talabalar kasbiy-pedagogik kompetensiyalarining boshlang'ich darajasi aniqlanib, mezon va indikatorlar asosida baholandi. Ikkinchi bosqich – shakllantiruvchi bosqichda tajriba guruhida maxsus modul va mashg'ulotlar tizimi (refleksiv tahlil, pedagogik dizayn, kommunikativ trening, raqamli vositalardan foydalanish) joriy etildi. Uchinchi bosqich – yakuniy baholash bosqichida esa talabalar kompetensiyalarining o'zgarish dinamikasi aniqlanib, nazorat va tajriba guruhlari natijalari qiyosiy tahlil qilindi.

Baholash jarayonida kasbiy-pedagogik tayyorgarlikning quyidagi komponentlari mezon sifatida olindi: metodik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, refleksiv qobiliyat va raqamli pedagogik kompetensiya. Har bir komponent indikatorlar asosida ballik tizimda baholandi. Olingan natijalar matematik-statistik ishlovdan o'tkazilib (o'rtacha ko'rsatkichlar, foizli o'sish dinamikasi va Student t-testi orqali), modelning samaradorligi ilmiy asosda aniqlashtirildi.

Pedagogik eksperiment metodining qo'llanishi tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlab, "Kelajak o'qituvchisi" modelining bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoniga ijobiy ta'sirini empirik ravishda asoslash imkonini berdi.

Pedagogik eksperiment natijalari "Kelajak o'qituvchisi" modeli asosida tashkil etilgan shakllantiruvchi ishlar bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatdi. Tadqiqotda Namangan davlat universiteti Jismoniy tarbiya yo'nalishidagi 35 nafar talaba ishtirok etdi (tajriba guruhi – 18 nafar, nazorat guruhi – 17 nafar).

Boshlang'ich diagnostika natijalari har ikki guruhda kompetensiyalar darajasi deyarli teng ekanini ko'rsatdi. Shakllantiruvchi bosqichdan so'ng tajriba guruhida metodik, kommunikativ, refleksiv va raqamli kompetensiyalar bo'yicha o'sish dinamikasi aniq kuzatildi.

Eksperiment natijalarini aks ettiruvchi diagramma tajriba va nazorat guruhlari kasbiy-pedagogik kompetensiyalar o'sish dinamikasini yaqqol ko'rsatadi. Diagrammada boshlang'ich va yakuniy ko'rsatkichlar foiz hisobida taqqoslangan bo'lib, tajriba guruhida sezilarli ijobiy o'zgarish kuzatilgani aniqlanadi.

Tajriba guruhida boshlang'ich daraja 52 % ni tashkil etgan bo'lsa, shakllantiruvchi bosqichdan so'ng bu ko'rsatkich 81 % ga yetdi. Bu 29 foizlik o'sishni anglatadi va "Kelajak o'qituvchisi" modeli asosida olib borilgan ta'lim jarayoni samaradorligini ko'rsatadi. Nazorat guruhida esa ko'rsatkichlar 50 % dan 62 % gacha o'sdi, ya'ni 12 foizga oshdi. Bu o'sish tabiiy ta'lim jarayonining natijasi sifatida baholanishi mumkin, biroq tajriba guruhi natijalari bilan taqqoslaganda ancha past ekanligi ko'rinadi. Diagramma natijalari shuni tasdiqlaydiki, tajriba guruhida metodik, kommunikativ, refleksiv va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan maxsus modul va mashg'ulotlar tizimi samarali bo'lgan. Ayniqsa, refleksiv tafakkur va pedagogik dizayn ko'nikmalarining shakllanishida yuqori dinamik o'sish qayd etildi. Shunday qilib, diagrammada aks etgan ko'rsatkichlar pedagogik eksperiment natijalarini vizual ravishda tasdiqlab, "Kelajak o'qituvchisi" modeli asosida tashkil etilgan ta'lim mexanizmi kasbiy-pedagogik tayyorgarlikni takomillashtirishda sezilarli samaradorlikka ega ekanini ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqotda "Kelajak o'qituvchisi" modeli asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlash mexanizmini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari kompleks ravishda o'rganildi. Olib borilgan ilmiy tahlillar modelning zamonaviy ta'lim paradigmalari – kompetensiyaviy yondashuv, refleksiv pedagogika va raqamli ta'lim tamoyillariga asoslanishi uning dolzarbligini belgilashini ko'rsatdi. Pedagogik eksperiment natijalari shuni tasdiqladiki, "Kelajak o'qituvchisi" modeli asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning metodik, kommunikativ, refleksiv va raqamli kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, bo'lajak o'qituvchini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida nazariya va amaliyotni integratsiyalash, innovatsion metodlarni qo'llash hamda muntazam refleksiya mexanizmini joriy etish muhim pedagogik shart-sharoit hisoblanadi. Modelning tuzilmasi maqsadli, mazmuniy, texnologik va diagnostik bloklarning o'zaro uyg'unligiga asoslanishi bilan ajralib turadi. Umuman olganda, "Kelajak o'qituvchisi" modeli oliy pedagogik ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, o'qituvchilarning kasbiy identifikatsiyasini shakllantirish va ularni zamonaviy ta'lim muhitiga moslashtirishning samarali vositasi sifatida baholanishi mumkin. Tadqiqot natijalari pedagogik ta'lim tizimini takomillashtirish, o'quv dasturlarini yangilash hamda amaliyotga yo'naltirilgan tayyorgarlik mexanizmlarini ishlab chiqishda ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
2. Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении: научно-методическое пособие. – М.: Эйдос, 2013. – 73 с.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
4. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: учебное пособие. – М.: Академия, 2013. – 576 с.
5. Краевский В.В., Бережнова Е.В. Методология педагогического исследования. – М.: Академия, 2001. – 256 с.
6. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2010. – 272 с.
7. TPACK framework and digital pedagogy studies (zamonaviy konsepsiya manbasi sifatida).